

HAGABLADET

Nr 3-4 / 2006

En kaskad för Hagaparken

AV CHRISTIAN LAINE

Hösten 1771 förvärvade Gustav III den lilla lantegendomen Haga vid Brunnsviken, fjorton år senare köpte han den angränsande gården Brahelund och 1787 presenterade Carl Magnus Piper sin storartade generalplan för Gamla och Nya Haga.

Pipers generalplan visar tre nya anläggningar på bergshöjden mitt för Brahelund eller Nya Haga. På bergets krön reser sig en "Gothisk bygnad för vattenuppfodringsverket", strax norr om den ligger en "Bassin, som skulle förses med vatten från uppfodringsverket", och strax öster om den en "Stallbyggnad, med decorerad facade, att göra Point de Vue från det nya påbörjade Slättet".

Stallet och anläggningarna för dess vattenförsörjning har samtidigt anpassats till lustparkens specifika krav på poetiska lösningar av praktiska problem. Piper har således givit inte bara stallet utan också uppfodringsverket en betydelsefull roll i parkens komposition av siktlinjer och blickpunkter; den lilla gotiska borgen på bergets krön korresponderar visuellt såväl med det nya slottet som med Gustav III:s paviljong och Amor och Psyketemplet.

Spiegelsalongen i Gustav III:s paviljong. På andra sidan viken höjer sig det branta Grotberget. På 1700-talet fanns planer för en vattenkaskad på bergets topp, ett projekt som skildras i artikeln här intill. För den som ser sig om i Spiegelsalongen finns en mängd budskap. Rummets väggmålningar kan tolkas på många sätt – se vidare sidan fyra. Foto Anders Jabrner.

Bassängen har utformats som en pittoresk damm eller en liten skogssjö, omgiven av promenadvägar och planteringar och en promenad leder också fram till den lilla gotiska borgen med hänförande utsikt mot Nya Haga och vidare ut över Brunnsviken.

1789 startade grundläggningsar-

betena för stallet och två år senare började man spränga i berget för den tunnel och det vertikala schakt där vatten från Brunnsviken skulle föras upp till den planerade bassängen.

Varken av generalplanen eller av handlingar från samma tid framgår att uppfodringsverket skulle tjäna >>>

HAGABLADET

är en tidning för natur och kultur vid Haga-Brunnsviken. Den utkommer med fyra nummer per år. Lösnummerpris 10 kr.

REDAKTION:

Sverker Michélsen,
Cecilia Önfelt.

ANSVARIG UTGIVARE:

Lars Sundström,
Haga-Brunnsvikens
vänner.

HAGA-BRUNNSVIKENS
VÄNNER

info@haga-brunnsviken.org
Box 23224
104 35 Stockholm

Lagen – ett hinder i vägen?

STOCKHOLM STAD HAR UTARBETAT ett förslag till översiktsplan för Nationalstadsparken, närmare bestämt den del av parken som ligger i Stockholms kommun. Haga-Brunnsvikens vänner har yttrat sig, se vidare längre fram i tidningen samt på hemsidan www.haga-brunnsviken.org.

På hemsidan återfinns också ett yttrande av Erik Casten Carlberg, Carlberg, departementsråd vid Miljödepartementet vid tiden för lagens tillkomst, noterar i sin detaljerade skrivelse hur förslaget på olika punkter måste lägga sig närmare lagen. Med konkreta

förslag (rörande bl.a. bebyggelse utanför parkens gräns, infrastruktur och riksintressen) bygger Carlberg vidare på projektet med Nationalstadsparkslagen och hur den bäst ska omsättas i praktik.

Andra tongångar hörs från Markkontoret vid Stockholms stad. Tjänstemännen där har formulerat sig om översiktsplanen i ett tjänsteutlåtande till Marknämnden. Här luftas åsikter som styr åt ett helt annat håll.

Bland annat gläder sig kontoret åt att "området Vetenskapsstaden, med universitetet mm, ska kunna utbyggas och anpassas

för sitt ändamål utan att de särskilda bestämmelserna för Nationalstadsparken lägger hinder i vägen".

Den anmärkningsvärda slutsatsen lyder: "Markkontoret anser att det under det fortsatta arbetet särskilt bör utredas om staden bör ansöka om ändring av Nationalstadsparkens lagskydd."

Är detta tänkt som ett första steg mot avskaffandet av lagen om Nationalstadsparken?

(Skrivelsen kan hittas under www.insyn.stockholm.se/mark. Sök bland dokument från tidigare sammanträden, 16 november.) ●

Fredrik Magnus Pipers generalplan för Hagaparken (detalj). X markerar Gustav III:s paviljong, R byggnaden i gotisk stil för vattenuppfodringsverket, U bassängen, S stallet. Vidare syns W, som markerar det planerade slottet, nu slottsruinen, och T, Koppartältet.

»»» andra syften än att pumpa upp vatten från Brunnsviken till den stor-slagna bassängen som i sin tur skulle svara för stallets vattenförsörjning.

Ungefär samtidigt som sprängningarna inleddes tycks emellertid ett annat syfte ha tillkommit.

NYA PLANER MED VATTENFALL

Den 22 maj 1791 antecknar Rutger Fredrik Hochschild i sina memoarer: "På Haga göres en katarakt som kostar mycket pengar." Med *katarakt* kan Hochschild knappast ha avsett det vatten som skulle pumpas upp genom schaktet utan hans anteckning vittnar istället med största säkerhet om att Gustav III nu börjat umgås med planer på att också utnyttja vattenuppfodringsverket för ett vattenfall som skulle strömma nedför bergets brant.

När Jonas Carl Linnerhielm besökte Haga i maj månad 1796 hade arbetena på vattenuppfodringsverket visserligen avstannat sedan länge men minnet av det nedlagda projektet var alltjämt levande:

"Inemot det ställe där vägen delar sig för att leda till *Nya Haga*, eller det slott som nu pryder det forna Brahelunds fält, var en *Cascade* tillämnad. Vattnet skulle uppföras tvärt igenom berget, och i brutna fall nedstörta på

klipporna. Men detta dyrbara verk hann icke fullbordas, och nu röjes stället endast genom den ihålighet eller Grotta, som ses utsprängd vid bergets fot och öfver det stående vattnet hvälfver sig ett djupt mörker." (*Bref under resor i Sverige, 1797.*)

Piper var bevandrad i både mekaniken och hydrauliken och sannolikt hade han under sina år i England hunnit bekanta sig med James Watts ångmaskin. Rimligtvis hade han tänkt sig att pumpverket skulle drivas med ångkraft och i den gotiska miniatyrborgen skulle således en ångmaskin arbeta i det fördolda. Men när planerna konkretiserades och sprängningarna påbörjades stannade man för en åtskilligt primitivare kraftförsörjning. Av den pittoreska ångmaskinsborgen blev det en väderkvarn. Slottskvarnen i Kalmar förvärvades 1791, monterades ned, fraktades till Stockholm – och har sedan dess försvunnit på okända vägar. Sista upplysningen om "den Väderkvarn, som skulle uppdrifva vattnet till förenämnde Cascade" finner man hos Linnerhielm.

I Linnerhielms skildring av Haga framstår *Cascaden* närmast som en drömbild från Gustavs dagar. Hans avslutande ord om det ofullbordade vattenfallet låter kanske också ana

en vidare syftning på kulturklimatet i Gustav IV Adolfs tid: "öfver det stående vattnet hvälfver sig ett djupt mörker".

År 1797 väcktes emellertid projektet till liv på nytt och major mechanicus Jonas Lidström kallades till Stockholm för att "uppgifva projekt och förslag till vattenuppfodrningar vid Kongl. Lustslotten Haga och Drottningholm". (*Fredrik Blom, Åminnelsetal ... öfver Jonas Lidströmer 1810.*)

UPPFODRING MED ELD OCH LUFT

Lidström var väl insatt i den moderna ångtekniken och föreslog inköp av en *Eld- och Luft- Machine* från England för driva pumpverket på Haga. I den promemoria som han presenterade i saken den 1 februari 1798 avfärdades samtidigt väderkvarnen utan nåd.

"På berget vid Haga der vatnet måste upfordras 52 alnar, skulle en väderqvarn, om icke vanprydande stället, såsom beroende af väder och vind, vara vid vissa vindar mindre värcksam, ofta inactive och i det afseendet opålitelig. At begagna Hästkraft under de tider qvarnen vore ovärcksam skulle öka kostnaden som sammanlagd med qvarnens, i det närmaste blefve lika med kostnaden af en Eld- och Luft-Machine, hvilkens effect alltid kan befallas och påräknas för ändamålet."

När Jonas Lidström lade fram sitt förslag att driva vattenuppfodringsverket med ångkraft var Gustav III:s planer på ett nytt stall sedan länge skrinlagda. Nu var det enbart fråga om lustparkens försköning genom en kaskad och/eller en fontän.

Lidström räknade på vattenåtgången för både en kaskad med en öppning på 29 kvadrat tum och en vattenstråle med $1 \frac{7}{8}$ tums diameter och kom på den grunden fram till att man skulle behöva anlägga en vattenreservoar intill bergskrönet med en rymd på cirka 67 000 kubikfot.

Lidströms promemoria och kostnadsförslag med en tillhörande maskinritning finns bevarade i Slottsarkivet medan däremot ärendets vidare öden alltjämt är okända. 1798 engagerades Jonas Lidström istället i ett högprioriterat projekt, resandet av obeliskan på Slottsbacken. Så småningom fick han också ansvaret för att resa Gustav III:s staty på Skeppsbron och för den bedriften adlades han Lidströmer av Gustav IV Adolf.

Det planerade vattenuppfodringsverkets ursprungliga – och då kanske enda – syfte tycks ha varit att svara för det nya stallets vattenförsörjning.

Tanken på att också skapa en kaskad som skulle störta sig utför Grottberget tycks emellertid ha väckts redan under Gustav III:s tid och varit allmänt känd då arbetet med vattenuppfodringsverket inleddes. När frågan om verkets fullbordning togs upp under Gustav IV Adolfs tid var syftet med anläggningen renodlat estetiskt.

Vilka föreställningar och förebilder kan ha föresvävat den eller dem som först väckte tanken på Grottbergets kaskad?

Vattenkaskaden var ett betydelsefullt och ofta återkommande motiv i den engelska eller pittoreska parken. I allmänhet satte emellertid de givna topografiska förutsättningarna bestämda gränser för kaskadernas fallhöjd och sublimes verkan. Under sin resa i Frankrike sommaren 1784 hade också Gustav III själv besökt flera moderna parker där vattnet formats till kaskader i den pittoreska genren om än med måttlig fallhöjd.

Sett i ett sådant sammanhang framstår vattenuppfodringsverket för det nya stallet på Haga närmast som en latent utmaning för Gustav III:s skapande fantasi. Här och nu öppnade sig möjligheter att ge den kungliga parken och landskapet vid Brunnsviken en rikare verkan och innebörd genom ett subliment vattenfall med givna associationer till floden Anienes mäktiga kaskader vid Tivoli och antikens storslagna kulturarv.

FÖRVERKLIGA TANKEN I DAG?

I dag välver sig alltså ett djupt mörker över det stående vattnet i grottan vid bergets fot och kring schaktöppningen på bergets krön löper ett högt skyddsstaket.

Men när man skymtar staketet på Grottberget genom Spegelsalens fönster i Gustav III:s paviljong framträder alltså platsens betydelse och avsedda verkan i den gustavianska parkens mönster av siktlinjer och siktpunkter. Och samtidigt väcker det tankar på möjligheterna att föreverkliga den gustavianska visionen i vår tid.

Förvaltningen av Hagaparkens kulturarv präglas sedan länge av frågor om bevarande. Alldeles för knappa resurser för den fortlöpande skötseln av parken gnager samtidigt ned dess upplevelsevärden och tär ytterligare på det estetiska kapital som redan tidigare tunnats ut genom olyckliga ingrepp. Även om bevarande och vård av befintliga värden fortfarande bör stå i centrum för parkens förvalt-

Gustav III:s paviljong med Grottberget i bakgrunden. Schaktet som skulle leda vatten från Brunnsviken till bergets topp påbörjades på 1700-talet men fullbordades aldrig. På fotot skymtar skyddsstaket vid den övre öppningen som två ljusa streck i fotots mitt. Nedan detalj av schaktet.

ning är det därför motiverat att samtidigt diskutera om och hur det estetiska kapitalet skulle kunna förnyas genom en mera dynamisk förvaltning av det gustavianska kulturarvet.

I ett sådant sammanhang är det en frestande tanke att försöka förverkliga den gustavianska visionen av en kaskad som i brutna fall kastar sig nedför Grottberget. Vattnet skulle således hämtas från Brunnsviken och pumpas upp till bergets krön genom 1700-talets schakt. På samma sätt som i Pipers generalplan skulle också kas-

kadens pumphus gestaltas som en konstnärligt genomarbetad blickpunkt i parklandskapet – men inte som en pastisch av 1700-talets borgpastisch utan i en fri skulptural form som samverkar med gestaltningen av själva kaskaden.

Kanske kan en kaskad av det här slaget också bidra till en angelägen syresättning av Brunnsvikens vatten. Syresättningen skulle i princip ske genom att bottenvattnet från viken pumpas upp till Grottkullens krön och en skulpturalt gestaltad överbyggnad och sedan via en öppen, vacker och efter ändamålet anpassad kaskad – eller serie kaskader – kanaliseras tillbaka till Brunnsvikens djup. Svavelvätet i Brunnsvikens bottenvatten skulle å andra sidan kunna föra med sig dofter till Grottbergets krön som skulle göra kaskadens skönhetsvärden åtskilligt mindre njutbara. Men omöjligt borde det inte vara att finna lösningar till fromma för både Brunnsvikens najader, Hagaparkens dryader och oss vanliga besökare i Nationalstadsparken. Tanken om en kaskad till nytta och nöje är i varje fall värd en fördjupad utredning.

Christian Laine är ledamot i Kommittén för Gustavianska Parken.

Det skapande rummet

AV THÉRÈSE VON LAMPE

GUSTAV III:S PAVILJONG I HAGAPARKEN inreddes åren 1789–92 av konstnären Louis Masreliez. Interiörerna karakteriseras av väggmålningar i så kallad arabesk stil, med mångfiguriga, rikt detaljerade och ornerade kompositioner. Målningarna kan uppfattas som rent dekorativa men också, om man granskar dem närmare, som bärare av ett specifikt idéinnehåll. Eftersom figurerna är hämtade ur den olymp-

iska gudavärlden har de en känd historia. Samtidigt ger de känslan att de har mer att berätta. De väcker aningar om en bakomliggande mening som är mer personlig och som fokuserar på Gustav III.

I min bok *Det skapande rummet* identifieras varje enskilt motiv i de rum som tillhörde den officiella sfären i paviljongen, dvs. de sju rummen på bottenvåningen och två rum på första våningen. Först belyser jag en rad oförtäckt politiska och kulturella budskap.

Därefter försöker jag blottlägga än mer sinnrika lösningar, så kallat esoteriska betydelser. Dessa senare motiveras av 1700-talets intresse för mystik.

De öppet avläsbara innebörderna visar sig vara ämnade att skapa postum ära åt kungen, ett mycket viktigt mål under det sena 1700-talet och dokumenterat betydelsefullt för Gustav III. De mystiska budskapen, åter, vänder sig i första hand till initierade betraktare men pekar också på en dold bild av Gustav III som andlig ledare. Som en röd tråd löper skaparkraftens betydelse genom paviljongens utsmyckning.

Gustav III deltog själv aktivt i planeringen av paviljongens utsmyckning, men hur initiativen fördelar sig mellan beställare och konstnär är svårt att bedöma. Utom allt tvivel står dock att Louis Masreliez tänkte i allegoriska termer när han komponerade. Hans arkitekturritningar innehåller ofta förklaringar till motivens innebörd, och med hans kompositioner blir rummen bärare av ett bestämt idéinnehåll. Varje motivsammansättning är anpassad till vem som ska vistas i rummet och under vilka omständigheter.

Många motiv i paviljongen har sina förebilder i emblemböcker och konstbeskrivande arbeten, och det finns en källa som är unik för Louis Masreliez. Detta verk, *L'Antiquité expliquée* av Bernard de Montfaucon, är ett encyklopediskt bildverk i fem volymer. Det hade utkommit första gången 1719 och var ännu på Gustav III:s tid den mest fullständiga översikt över grekiska och romerska fornlämningar som publicerats. Exempelvis finns i detta arbete förebilderna till en rad cupidomotiv som Masreliez använde i sin utsmyckning av Stora salongen. Många "mönsterböcker" ingick i hans egen boksamling, och av särskild betydelse är att verken innehåller förklarande texter. I många fall bygger uttydningen

av paviljongens kompositioner på text och bild i dessa böcker.

Ett sätt att beskriva bildutsmyckningen i Gustav III:s paviljong är att likna den vid en till väggarna anbringad poesi. Den fordrar förmågan att kombinera gestalter och attribut, och den fordrar *espri*, så hade Gustav kallat det! Poesins språk talar till fantasin.

Att Gustav III ville bli ihågkommen som en kreativ person är långt ifrån oviktigt. I *Det skapande rummet* påminns läsaren om denna hans strävan. Bildinnehållet speglar en kreativitet som tog sig många uttryck: inom konsten, vetenskapen, politiken och näringslivet.

Som en reflex av Gustav III:s personlighet och insatser kan skaparviljan sägas utgöra själva kärnan i paviljongens utsmyckning. Men själva den gestaltande andan väcker också vidare associationer. Den kan fattas som en allmän betoning av tidens konstvilja och uppskattning av mänsklig kreativitet.

Thérèse von Lampe är verksam som lektor vid konstvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet. "Det skapande rummet. Bildutsmyckningen i Gustav III:s paviljong på Haga, två tolkningsvägar" utkom 2004 och är hennes doktorsavhandling. Boken finns att köpa på Slottsboden för 230 kronor.

Den stora bilden visar en detalj av den viktigaste väggmålningen i Divanen, Gustav III:s arbetsrum, som domineras av en lång divan. Centralgestalt är Apollo. Ovan ett dörrfält i Divanens förmak. Den nedre bilden visar ett av dörröverstyckena i Matsalen. Två "renomméer" sitter på var sin sida om en sköld med riksvapnet, smyckad med Serafimerordens kedja. Foton Anders Jahrner.

För vem är parken?

Désirée Edmars referat från Länsstyrelsens konferens angående Nationalstadsparken (Hagabladet 2/2006) ger anledning till några kommentarer.

Sedan början av 1930-talet har jag varit flitig besökare av Norra och Södra Djurgården. I 50 år har jag bott på Södra Djurgården. 1961–2004 var jag med i styrelsen för Djurgårdens hembygdsförening.

Från att Djurgårdsmarken tidigare bjudit allmänheten på öppna landskap har stora delar sedan 1980-talet kommit att förvandlas till alltmer slutna landskap. På 1960-talet hade dendrologer ett starkt inflytande på parkskötseln. Hovjägarna såg till att åldriga, skadade och nerfallna träd snabbt forslades bort. Hembygdsföreningen fick delta i dendrologernas inspektioner.

Det rensade landskapet gav allmänheten möjlighet att fritt ströva eller åka skidor. "Gamle Kungen" såg personligen till att nya strandpromenader öppnades och att park anlades vid Lusthusporten. Stora delar av Södra Djurgården gjordes bilfri.

Nu håller stora delar av Djurgårdsmarken med några undantag att helt växa igen. Särintresset biotopbevarare har nu övertaget. Nerfallna träd skall ligga kvar. Parkträd som är skadade får inte tas ned.

Det öppna landskapet håller på att försvinna. Möjligheten att ströva fritt begränsas. Södra Djurgården inbjuder inte till skidåkning.

Både Länsstyrelsens och Djurgårdsförvaltningens nu aktuella utredningar föreslår att allmänheten utestängs från stora områden exempelvis genom beteshägnader för hjortar. Men redan finns inhägnader för hästar. Man vill återgå till tiden för Gustav III:s envælde – då hade Stockholmsområdet 90 000 invånare mot i dag en och en halv miljon. Några små områden kring exempelvis slott får fortfarande vara park.

Södra Djurgården med sina 5 miljoner registrerade besökare är nästan helt glömt. Detta trots att det är det musei- och nöjesområde som har mest besökare i Norra Europa.

Det finns fortfarande de som vill ta ifrån Konungen ansvaret för skötseln av Djurgårdsmarken och i stället låta en särskild huvudman i stat eller kommun ta över. I dag är det Djurgårdens näringsidkare, bostadsarrendatorer och hyresgäster som huvudsakligen betalar Djurgårdsförvaltningens skötsel

av denna del av Nationalstadsparken. Det har gått bra i mer än hundra år. Låt det få fortsätta.

Återge Djurgårdsmarken sina öppna landskap och släpp in allmänheten överallt!

Carl-Johan Ibrfors

LARS-GUNNAR BRÅVANDER SVARAR: Tack för värdefulla synpunkter! Jag tror att mycket av det du skriver vill vi alla beakta. Att bevara och utveckla den biologiska mångfalden är inte det samma som att låta bli att sköta park och natur. Tvärtom, det behövs en mer intensiv skötsel. De äldre träden ska skötas så att deras livslängd förlängs.

Jag brottas hela tiden med hur detaljerad en skötselplan ska vara. Den nu aktuella planen har svällt ut mer och mer. En förutsättning för att skötselplanen skall fungera är att målen blir tydligare – där håller jag med. Sedan behövs förvaltare och utförare i park och natur som kan såväl park som naturvård.

Intressanta aspekter är hur marken använts tidigare. Vi har specialstuderat "Djurgården" i Köpenhamn. Dyrehave inrymmer ett stort hjorthägn. Det är erfarenheterna bl.a. därifrån som gör oss optimistiska om att det är möjligt med hjortar i Kaknäsområdet. Frågan behöver dock utredas ytterligare anser vi.

Lars-Gunnar Bråvander har utarbetat Kungl. Djurgårdens Förvaltnings skötselplan för Nationalstadsparken som nu är ute på remiss.

Utredningen finns att läsa på www.ekoparken.org, under "Nybetsarkivet".

Nedan dovhjortar i Dyrehave.

Foto Lars-Gunnar Bråvander.

Översiktsplan i konflikt med lagen

Stadsbyggnadskontoret har inbjudit till samråd över förslag till översiktsplan för Stockholmsdelen av Nationalstadsparken. Samrådet skall leda fram till ett bättre beslutsunderlag innan stadsbyggnadsnämnden tar ställning till hur översiktsplanen slutligt skall utformas.

TVÅ OMRÅDESKARAKTÄRER

Det finns en uppenbar konflikt mellan Nationalstadsparkens riksintresse och de exploateringsintressen översiktsplanens författare i stor utsträckning synes värna om. Nationalstadsparken har i förslaget delats in i "två områdeskaraktärer" som benämns "parklandskap och naturmiljöer" respektive "mer bebyggda och anlagda områden".

Tanken är att de tidigare bebyggda och anlagda områdena skall kunna förändras och kompletteras med ny bebyggelse och nya anläggningar och utvecklas med hänsyn till förändrade behov och förutsättningar.

Endast tre kärnområden – Norra Djurgårdens östra delar, Ladugårds-

gårde-Kaknäs, östra Djurgårdsön – skall vara skyddade som parklandskap och naturmiljöer enligt Nationalstadsparkens lagskydd.

LAGLÖSA DELOMRÅDEN

Lagskyddet gäller fullt ut inom hela Nationalstadsparken och inte, som samrådsförslagets författare antyder, endast inom de delar som på plankartan anges vara områden som skyddas som naturmiljöer och parklandskap.

Husen i de "mer bebyggda och anlagda områdena" ligger i själva verket fritt placerade i ett landskap med stora natur-, kultur- och rekreationsvärden. Den biologiska mångfaldens kärnområde i Nationalstadsparken, med ek och andra ädla lövträd, sträcker sig långt in mellan byggnaderna. Även detta landskap omfattas givetvis av Nationalstadsparkens hela lagskydd.

Lösningen på konflikten är inte att sopa den under mattan. Lösningen måste vara att fördjupa analysen av Nationalstadsparkens värden inom de avgränsade "mer bebyggda och anlagda

områdena" och illustrera deras faktiska lokala uttryck i tydliga och noggranna värdekartor. En sådan analys skulle svara mot förväntningarna i regeringens proposition om Nationalstadsparken:

"Både statliga myndigheter och kommunerna har goda kunskaper om de områden det gäller och hur de bör avgränsas i detalj. Sådana avgränsningar sker lämpligen i samband med den vidare översiktsplaneringen enligt Plan- och bygglagen. Det är först i samband därmed som det är möjligt att beakta de lokala förutsättningarna på sådant sätt att mer preciserade gränser kan bestämmas med utgångspunkt från bestämmelsernas syfte" (s. 42).

LANDSKAPSANALYSER STYRANDE

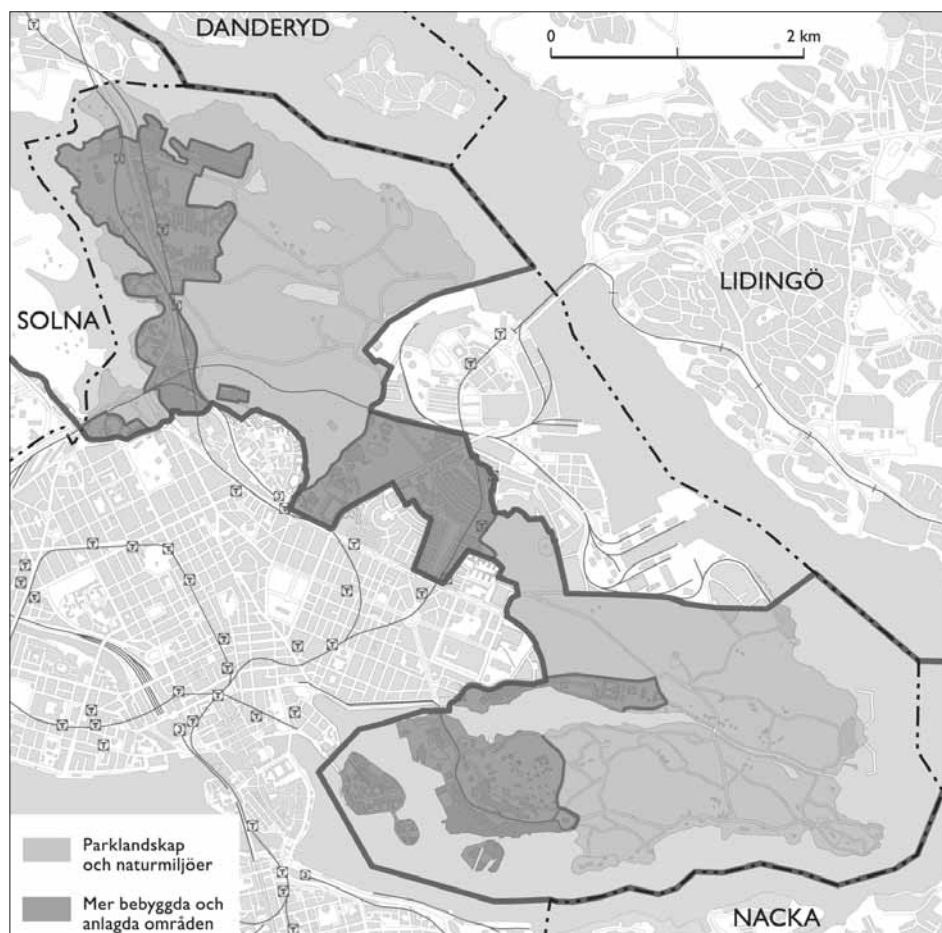
Vikten av landskapsanalyser måste behandlas i översiktsplanen. Om lokala landskapsanalyser med värdekartor och riktlinjer läggs fast redan i översiktsplanen kan de förväntas få en positiv och styrande effekt. Om översiktsplanen endast anger behovet av landskapsanalyser som underlag i detaljplanearbetet måste den i så fall ange formerna för analysens behandling i det efterföljande planarbetet.

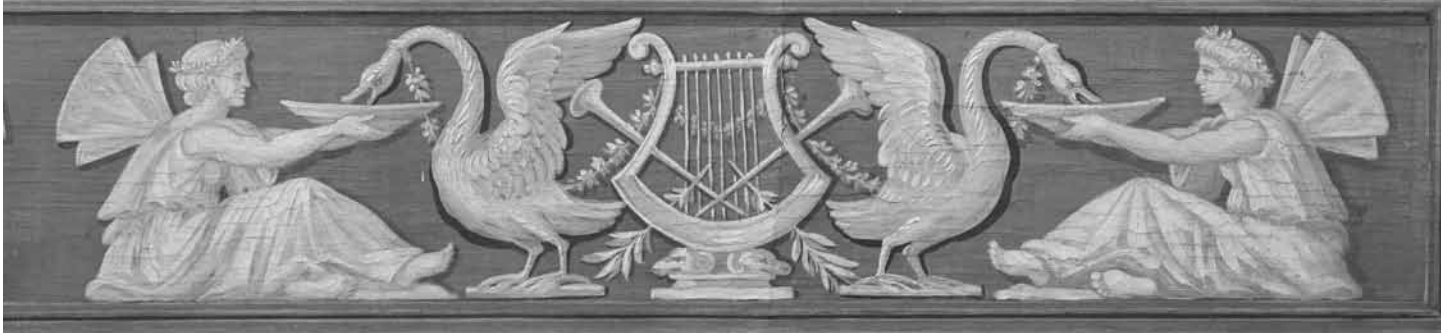
Erfarenheterna från Albano- och Husarviksplaneringen manar till eftertanke. Till utgångspunkterna för stadens program för planering hörde där utmärkta landskapsanalyser som behandlade möjligheter och begränsningar för ny bebyggelse samt förslag till aspekter att beakta i planeringen. I båda fallen omnämns utredningarna i planhandlingarna men viktiga aspekter i utredningarna åsidosattes sedan helt, utan kommentarer, i det efterföljande planarbetet.

Områdesavgränsningen kan ha ytterligare en praktisk betydelse. Den kan vara vägledande för samordningen av det fortsatta arbetet med kommunens översiktsplan och Djurgårdsförvaltningens skötselplan där den senare framför allt handlar om skötsel och vård av landskap som än i dag präglas av kungligt inflytande, där stora natur-, kultur- och rekreationsvärden bevarats.

I översiktsplanen är större delen av natur- och parklandskapet mellan Brunnsviken och Roslagsvägen klassat som "mer bebyggt och anlagt område". Oavsett om begreppet avser att definiera ett område, som skall kunna utvecklas med hänsyn till förändrade

Illustration ur Stockholms stads förslag till översiktsplan för Nationalstadsparken. Kartan visar de två huvudkaraktärer förslaget arbetar med. Brunnsvikens östra strand är till största delen markerad som "bebyggd och anlagd". Här finns i själva verket stora natur- och parkområden.

behov och förutsättningar eller ett konfliktområde, där det behövs ytterligare landskapsanalyser som behandlar möjligheter och begränsningar för ny bebyggelse, bör Brunnsvikens strandområden klassas som "naturmiljöer och parklandskap".

I norr gäller det hela Bergianska trädgården. Enligt Länsstyrelsens värdekartor och Djurgårdsförvaltningens skötselplan är trädgården ett mycket naturskönt och attraktivt målområde i Nationalstadsparken med såväl en handelsträdgård och en park- och trädgårdsanläggning av internationell klass. Området förvaltas av Bergianska stiftelsen, Fastighetsverket och Stockholms universitet och sköts enligt en detaljerad och helt ny utvecklings- och vårdplan.

AMBITIONER FÖR BELLEVUE

I söder gäller det hela Bellevueområdet som ägs av Stockholms stad där staden i miljökonsekvensbeskrivningen som ingår i detaljplanen för Norra länken konstaterar att områdets värden delvis förvanskats och att: "det är markägarens, Stockholms stads, ambition att ta ett helhetsgrepp på gestaltningen av parken så att dess kulturhistoriska värden bevaras eller återskapas" (s. 109). Det är viktigt att stadens ambition dokumenteras även i översiktsplanen och förverkligas i samband med ombyggnaden av Norrtull.

Arbetet med översiktsplanen har pågått parallellt med två andra projekt, nämligen länsstyrelsens program för förvaltning, skötsel och utveckling och Kungl. Djurgårdens Förvaltnings skötselplan för Nationalstadsparken.

Ett lyhört samarbete mellan författarna till de tre planerna lovar ett resultat som för arbetet med att värna, vårda och utveckla Nationalstadsparken ett stort steg framåt.

Lars Sundström, ordförande i Haga-Brunnsvikens vänner.

Föreningens yttrande står att läsa på www.haga-brunnsviken.org.

Antiken som ideal

HAGAPAVILJONGENS ENASTÄENDE VÄGMålningar efter förlagor av Louis Masreliez fortsätter att fascinera och inspirera. Nyligen har två konstvetenskapliga avhandlingar behandlat målningarna, först Therese von Lampes *Det skapande rummet*, (se artikel s. 4), sedan Margareta Nisser Dalmans *Antiken som ideal* vid Uppsala universitet. Bägge böckerna är överdådigt illustrerade och välskrivna.

Antiken som ideal har undertiteln *Det antikiserande inredningsmåleriet och dess sociala funktioner. Högreståndsmiljöer i Dalarna och Gästrikland 1791–1818*. Vi får följa tillkomsten av landshövdingeresidenset i Falun, som 1791–93 fick sin inredning med målningar av den skicklige, lokalt verksamme målaren Johan Nils Asplind. Landshövdingen Johan Magnus af Nordin hade fått tillgång till många av Louis Masreliez' dekorationsritningar för Hagapaviljongen. Af Nordin kunde därigenom ge sin representationsvåning en både modern och aristokratisk glans, samtidigt som hans roll som kunglig befallningshavare framhövdes.

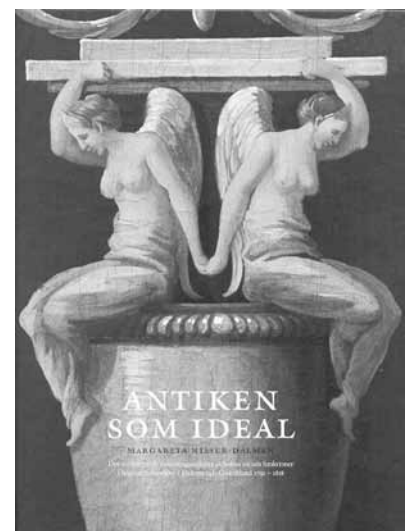
Motivvalen skiljer sig dock mellan Hagapaviljongen och residenset – det gällde att hålla måttan och inte överglänsa den kungliga miljön. När Asplind fick dekorationsuppdrag i herrgårdar i Dalarna och Gästrikland blev avståndet till Haga än större; där fanns inte samma koppling till en kunglig myndighet som i Falun. Genom analysen av Asplinds olika dekorationer kan författaren belysa hur de använts i ett intrikat socialt system. De var inte bara exempel på ett elegant och tidstypiskt mode utan fungerade också som koder, väl kända av den tidens högreståndspersoner.

I Nisser-Dalmans innehållsrika bok ges också en ingående beskrivning av dekorationsstilens internationella bakgrund. Stilen, som ofta oriktigt kallas pompejansk, utvecklades av renässanskonstnärerna i Italien utifrån vad

de sett bl.a. i Neros Gyllene hus, som börjat grävas ut. Av denna "grotta" fick stilen benämningen "grotesker". Rafaels och hans elevs groteskdekorer spreds över Europa i gravyrverk, där bl.a. Masreliez hämtade sina förlagor.

Masreliez ägnas också ett eget kapitel i boken. Under mångåriga studier i Italien inriktade han sig på att bli historiemålare, men han övergick efter hand till att ägna dekor och ornament allt större intresse, och fick vid hemkomsten som hovmålare nästa enbart sådana uppdrag i kungliga och högadeliga miljöer. De stora samlingarna av hans utsökta ritningar vittnar om hans flit och popularitet. Ganska sällan hann han själv föra penseln vid utförandet. Kanske nästa Hagaanknutna studie kan ägnas åt de mindre kända målare som på plats utförde dekoren efter Masreliez förlagor.

*Ingrid Sjöström,
suppleant i styrelsen för
Haga-Brunnsvikens vänner.
Boken kan beställas för 257 kr
via e-post: info@frontonforlag.se,
eller. tel. 073-784 95 60 (inkl. frakt).
Ovan: Svanfris på residenset i Falun
efter förlaga av Louis Masreliez.
Samma fris finns i divanen på Haga.*

PROGRAMPUNKTER VÅREN 2007

DELTAGANDE ANMÄLS TILL ELLA ÖSTRÖM, TEL. 08-34 43 40!

Torsdag den 8 mars kl. 19.30

DIKTENS OCH MUSIKENS HAGA

Föredrag med musikaliska
inslag med

Bengt Jonshult,

doktorand i litteraturvetenskap.
Stora Samlingssalen, Klockhuset,
Sabbatsbergsv. 22. (Lättast hittar
man till Klockhuset från
S:t Eriksplan.) Enklare förtäring.
Avgift 30 kronor.

Torsdag den 22 mars kl. 19.30

NATIONALSTADSPARKEN ETT EKOSYSTEM I STADEN

Aktuell forskning vid
Stockholms universitet.

Sara Borgström,

doktorand i systemekologi.
Stora Samlingssalen, Klockhuset,
Sabbatsbergsv. 22.
Enklare förtäring. Avgift 30 kronor.

Torsdag den 19 april kl. 18.30

NORRA STATION OCH KAROLINSKA SJUKHUSET

Alexander Wolodarski,

Stadsbyggnadskontoret, berättar om
planeringen för området.
Tekniska Nämndhuset,
Fleminggatan 4.

**Torsdag den 26 april
kl. 18.00-20.30**

BÅTRUNDTUR I EKOPARKEN, HAMMARBYHAMNEN

med m/s Delphin.

Henrik Waldenström,

Strömma kanal, guider.
Avfärd från Strömkajen. Avgift 120 kr.

Torsdag den 10 maj kl. 18.30

HAGA-BRUNNSVIKENS VÄNNERS ÅRSMÖTE

Förutom årsmötesförhandlingar kan
vi även höra **Sverker Sörlin**, KTH,
föreläsa om "Landskapet".
Haga Forum i Hagaparkens södra del,
buss 59 eller 2.
Enklare förtäring, 60 kronor.

Tisdag den 22 maj 18.30

NATURVÄRDEN I HAGAPARKEN HUR SKA DE VÅRDAS?

Vandring i Hagaparken med
Lars-Gunnar Bråvander
Samling vid Haga Norra grindar.
Buss 515. Avgift 30 kronor.
Ta gärna med matsäck!

Söndag 10 juni 11.00-17.00

HAGADAGEN

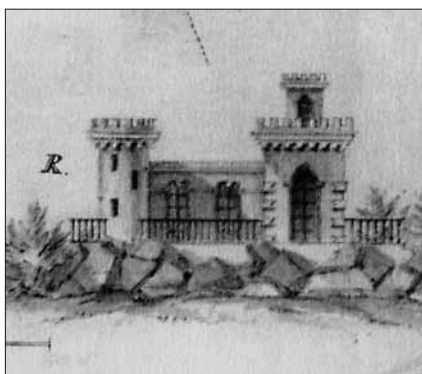
Hagadagen arrangeras tillsammans
med Fjärilshuset, Solna stad och
Bergianska trädgården.
Program meddelas senare.

*R som i Riddarborg.
Lär dig belä parkens ABC!*

HAGA – BRUNNSVIKENS VÄNNER

Bli medlem.

Årsavgift 150 kronor.
Familjemedlem, ungdom
och studerande upp till 25 år: 75 kr.
Föreningar och företag: 275 kr.
Postgiro: 428 37 57 - 5.

PROGRAMMET FINNS ÄVEN PÅ
WWW.HAGA-BRUNNSVIKEN.ORG